

В. М. БЕСЧАСТНИЙ

**ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ
У СИСТЕМІ ПРИНЦИПІВ ПРАВА:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

За період незалежності України Конституційний Суд став ключовою інституцією утвердження верховенства права, забезпечення правопорядку, демократії, поваги до прав і свобод людини. Становлення конституційної юрисдикції відбувалося поетапно, еволюційно, і на сьогодні подолано основні перешкоди, що виникали на цьому етапі. Як складова системи судоустрою України, Конституційний Суд України відіграє важливу роль у розбудові системи конституційної юстиції, що спирається на загальновизнані міжнародні стандарти, принцип права та європейські правові традиції. В цьому контексті монографічне дослідження, що присвячене принципу правової визначеності, принципу, що притаманний європейській правовій традиції, видається вкрай актуальним, свідченням чого є неодноразове звернення до цього принципу в практиці Конституційного Суду України. З огляду на це монографія Г.З. Остапенко*, яка опублікована у 2023 році, заслуговує на увагу і розкриває багатогранність принципу правової визначеності, що є важливим для його утвердження і застосування в Україні.

Конституційний Суд України у своїй діяльності спирається на Конвенцію про захист прав і основоположних свобод 1950 року,

© *БЕСЧАСТНИЙ Віктор Миколайович* – доктор юридичних наук, професор, Керівник Секретаріату Конституційного Суду України; ORCID: 0000-0002-4650-7371

* Остапенко Г. З. Принцип правової визначеності: теоретико-прикладні засади: монографія. Київ: Парламентське видавництво, 2023. 460 с.

ключову роль у забезпеченні положень якої відіграє ЄСПЛ. У своїй діяльності цей суд спирається на основоположні правові принципи, серед яких визнає принцип верховенства права та принцип правової визначеності. Через визнання обов'язковості чинних міжнародних договорів на території України внаслідок їх підписання і ратифікації Верховною Радою України положення таких договорів і згаданої Конвенції зокрема стають обов'язковими для виконання, і Конституційний Суд посилається на них при ухваленні своїх рішень. Особливо важливим є цей процес тоді, коли у підходах до оцінки одних і тих же положень законодавства виникають розбіжності у правозастосовній практиці. Орган конституційної юстиції виступає тим єдиним органом, що забезпечує тлумачення Конституції України, відтак вплив його рішень на правозастосовну практику щодо спірного питання є визначальним. Не випадково у своїх рішеннях Конституційний Суд неодноразово використовував принцип правової визначеності. З огляду на це монографія «Принцип правової визначеності: теоретико-прикладні засади», що узагальнює підходи до змісту принципу правової визначеності, викликає науковий інтерес і є такою, що виконана на актуальну тему.

У першому розділі роботи проаналізовано підходи до розуміння змісту правової визначеності, запропонована методологія дослідження та обґрунтована необхідність застосовування антропологічного підходу в дослідженні правової визначеності. Даний підхід корелюється з необхідністю забезпечення прав і свобод людини, визнаних на рівні міжнародних конвенцій, таким чином розкриття змісту правової визначеності відбувається у нерозривному зв'язку з розумінням його призначення і мети.

Другий розділ монографії присвячено розкриттю принципу правової визначеності та визначенню його місця у системі принципів права, особливу увагу серед яких привертає зв'язок принципу правової визначеності з верховенством права. Автором запропоновано унікальний підхід до визначення структури принципу через виділення ціннісних його складових, що дозволяє зберігати постійний фокус уваги на цих положеннях. Окремі рішення Конституційного Суду України щодо розкриття змісту принципу правової визначеності наведено на с. 171 в контексті положення про

зворотну дію закону у часі та на с. 177 щодо захисту соціальних прав і свобод громадян.

Аналіз правових позицій Конституційного Суду України щодо принципу правової визначеності в основному зосереджений у третьому розділі монографії, що присвячена одному з його елементів – легітимним очікуванням (с. 253-255). Наведена позиція Конституційного Суду України, згідно з якою принцип легітимних очікувань виражає ідею, що органи публічної влади повинні додержуватися не лише приписів актів права, а й своїх обіцянок та сформованих очікувань. Напрацювання авторки у цій частині сформульовані у висновку, поданому до розділу 3 на с. 307: «Правова визначеність включає повагу до легітимних очікувань громадян. Рішення Конституційного Суду України, що посилаються на цей принцип, наявні у справах про призначення соціальних виплат, із земельних правовідносин, виборчого права, а судова практика тісно пов'язує захист майнових прав з повагою до легітимних очікувань».

У четвертому розділі монографії наведено численні приклади використання принципу правової визначеності у межах правовідносин врегульованих різними галузями права. Особливо важливим з точки зору органів судової системи є застосування цього принципу при притягненні до юридичної відповідальності та у ході судового розгляду.

Логічними і обґрунтованими видаються висновки, наведені наприкінці роботи, які містять як узагальнені підходи до визначення місця принципу правової визначеності у системі принципів права, так і пропозиції щодо галузевого застосування цього принципу. Для працівників судової гілки влади, суддів, прокурорів, представників правоохоронних органів, теоретиків права та практиків монографія становить науковий і практичний інтерес.